

Ringwerk aan Kokmeeuwen en Visdieven bij Stevol

Jeroen Nagtegaal & Rob Voesten

Geringde Kokmeeuw, Stevol, 7 augustus 2012 (J. Nagtegaal)

In 2009 is een kunstmatig eilandje in de Stevolplas bij Stevensweert aangelegd met als doel het creëren van goede vestigingscondities voor onder andere sterns (Hulsbosch & Jeurissen, 2012). Al snel na de aanleg broedden er enkele paartjes Visdieven. In 2011 kwamen er vier broedparen Kokmeeuw bij. De aantallen van beide soorten namen daarna snel toe. Toen in 2012 de kolonie uitgroeide naar 70 tot 100 paar Kokmeeuwen is gestart met het ringen van de Kokmeeuwen en Visdieven. Dit gebeurde in samenspraak met de terreinbeheerder, Natuurmonumenten. Dit artikel gaat in op de resultaten van het eerste seizoen ringwerk en de samenstelling van de soorten binnen de kolonie.

Onderzoekskader en doelstelling voor het ringen van Kokmeeuwen

RAS-project

Het feit dat de kolonie van de Stevolplas nog jong en groeiende is, maakt het tot een interessant studie-

object. De Kokmeeuwen worden geringd binnen een zogenaamde RAS-studie. Hierbij staat RAS voor Retrapping Adults for Survival. Dit is een ringproject van het Vogeltrekstation Arnhem dat zich richt op het meten van de overleving van Nederlandse broedvogels. Het doel is om zoveel mogelijk een langjarige reeks te verzamelen van terugvangsten of waarnemingen van een vogelsoort binnen een vooraf afgebakend gebied.

Dit onderzoek is vooral efficiënt bij vogels die sterk plaatstrouw zijn omdat dit de kans op een reeks van terugmeldingen aanzienlijk vergroot.

Aan de hand van de gegevens worden de overlevingskansen van vogels bepaald. Kennis van de overlevingskansen is van groot belang om geschikte beschermingsmaatregelen te kunnen treffen (vogelstrekstation.nl). Ook draagt het project bij aan een beter begrip van de effecten als gevolg van veranderingen binnen het leefgebied.

De jonge, nog niet vliegvlugge vogels worden tijdens het broedseizoen geringd. Vooral Kokmeeu-

wen worden ook elders in Europa veel geringd. Er wordt gebruik gemaakt van een metalen ring, met eventueel een kleurring met inscriptie. Deze kleurringen zijn in principe af te lezen zonder dat de vogel opnieuw gevangen hoeft te worden. Een van de voorwaarden voor het uitvoeren van een RAS-onderzoek is de aanwezigheid van minimaal 25 adulte vogels. Met een ringdichtheid van 50% of meer komt dit neer op een koloniegrootte vanaf 25 paren. De aantallen Visdieven op het eilandje waren in 2012 nog te laag voor dit onderzoek, maar gezien de jaarlijkse toename is de verwachting dat in 2014 ook met Visdieven binnen het RAS-project gestart kan worden.

Het aflezen van de ringen draagt ook bij aan de kennis van de verspreiding en trekbewegingen. Door ringaflezingen in de winter van vogels uit de kolonie van de Stevolplas bestaat het vermoeden dat hun trekgedrag afwijkend is in vergelijking met vogels uit kolonies die meer richting de kust zijn gelegen.

Ringwerk buiten het RAS-project

Behalve Kokmeeuwen werden ook juveniele en adulte andere meeuwen en Visdieven geringd omdat de kans bestaat dat een deel hiervan later als broedvogel terugkeert in hetzelfde gebied.

Methode

Er werden in het voorjaar van 2012 drie bezoeken aan het eiland gebracht om het RAS-project uit te voeren en jonge Kokmeeuwen en Visdieven te vangen en te ringen. Kokmeeuwen en Visdieven zijn nestvlinders die binnen enkele dagen na het uitkomen het nest verlaten en zelfstandig rondlopen. Binnen de kolonie werd vooral gezocht naar jonge vogels tussen de vegetatie, waar de vogels snel induiken bij gevaar of verstoring.

Het contact tussen de ouders en de jongen vindt plaats door middel van contactroepen. Hierdoor kunnen de vogels elkaar terugvinden in een drukke kolonie. Deze eigenschap maakte het mogelijk om de jongen mee te nemen vanaf het eiland naar de oever van de Stevolplas. Daar werden biometrische gegevens verzameld en werden de vogels voorzien van een kleurring en metalen ring. Bij het verzamelen van deze gegevens gaat het om kop-snavellengte, vleugellengte en gewicht. Hieruit kan de conditie van de vogels worden afgeleid.

In 2012 en 2013 zijn voor Kokmeeuwen witte kleurringen gebruikt beginnend met EL, gevolgd door één letter en één cijfer, bijvoorbeeld ELA9, ELW5, etc. Bij Visdief betreft het witte ringen met drie tekens, waarbij het eerste en laatste teken een letter is en in het midden staat een cijfer, bijvoorbeeld C2A, L3K, etc.

Door het tijdelijk meenemen voor onderzoek was de verstoring van de overige vogels gering en kon het broeden en voeren doorgaan. Direct na het meten en ringen werden de vogels naar de kolonie teruggebracht waar ze hun ouders snel terugvonden op basis van geluid. Tijdens het zoeken naar jongen werd zo mogelijk het aantal broedgevallen geteld van meeuwen en sterns. Definitieve kokmeeuwnesten werden geteld vanaf de oever. Voor de Visdief bleef het bij een eenmalige nestentelling.

Eén tot twee maal per week werd vanaf de oever van de plas enkele uren achtereen met een telescoop naar geringde vogels gezocht en werden de ringen afgelezen. In het vroege voorjaar, voordat de vogels terugkeerden naar de kolonie, was het eiland met behulp van een groep vrijwilligers ontdaan van vegetatie om verruiging en verbossing tegen te gaan. Tijdens deze werkzaamheden werden houten palen van ongeveer één meter hoogte geplaatst. Hier gaan soms adulte vogels op staan waardoor het aflezen wordt vereenvoudigd. Maar bovenal vergroot dit voor de waarnemer vanaf de kant de oriëntatiemogelijkheid in de kolonie. Hierdoor kunnen vogels die eenmaal in de kijker zijn, beter worden gevolgd.

Seizoen 2012

De ringbezoeken

De drie eilandbezoeken vonden plaats op 15 juni, 29 juni en 21 juli. In totaal werden 88 Kokmeeuwen en 27 Visdieven geringd; hiervan werden respectievelijk 66 en 13 jongen van een kleurring voorzien. De overige vogels kregen alleen een metalen ring omdat ze nog onvoldoende groot waren voor een kleurring. Vanwege het ontbreken van voldoende referentiegegevens konden uit de biometrische gegevens nog geen conclusies getrokken worden. Op basis van ervaringen van de beide auteurs kan wel gezegd worden dat de conditie bovengemiddeld goed was ten opzichte van andere door de auteurs bezochte kolonies in Nederland.

De observatiebezoeken

Vanaf april werd de kolonie bijna wekelijks vanaf de oever bekeken. Enerzijds ging het om het vinden

en aflezen van eerder door ons geringde vogels in de kolonie. Anderzijds zijn ook ‘vreemde’ ringen afgelezen van vogels die eerder buiten de kolonie door anderen zijn geringd.

Resultaten eigen ringen

Ondanks het nog jonge onderzoek van slechts een jaar, is er toch al een en ander te melden (stand mei 2013). Resultaten met betrekking tot het RAS-project zijn er logischerwijs nog niet. Daarvoor is de onderzoeksperiode nog te kort. Wel zijn er terugmeldingen van vogels die in de kolonie van Stevol zijn geringd. Het gaat om tien Kokmeeuwen en twee Visdieven. Op één na droegen alle vogels (kleur)ringen. Tabel 1 toont de vliegafstand tussen Stevol en de plaats waar de kleurringen zijn afgelezen en gemeld.

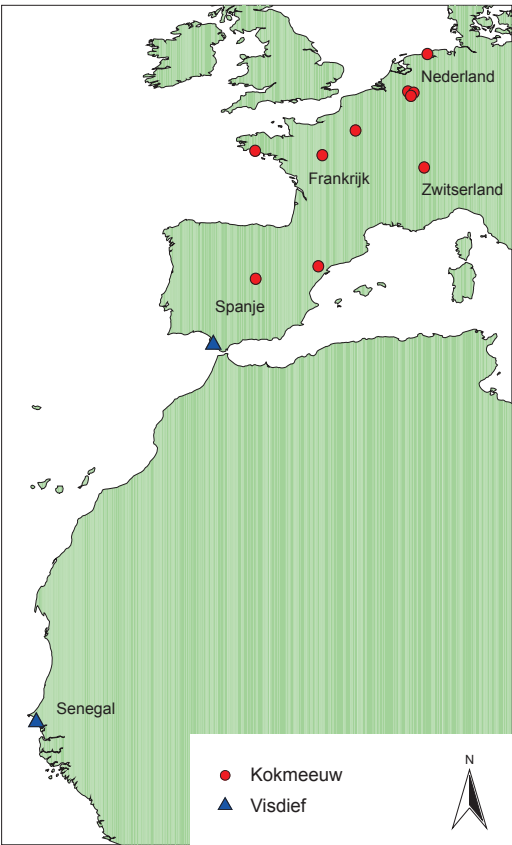
De Kokmeeuw met ringnummer 2501509 is door Jeroen Nagtegaal op 5 oktober 2012 afgelezen op de stuw in Belfeld. Een verplaatsing in noordelijke richting na het broedseizoen is niet gewoon. Op grotere afstand werd op 5 mei 2013 Kokmeeuw ELL6 (eerste foto) door Derick Hiemstra in de Eemshaven gezien. In figuur 1 zijn de plaatsen van de terugmeldingen te zien. De meeste locaties van de terugmeldingen zijn niet verwonderlijk, en het aantal is voor één seizoen veel belovend. Het gaat hierbij om terugmeldingen van op Stevol geringde vogels uit Frankrijk (3), Spanje (2) en Zwitserland (1). De terugmeldingen van de Kokmeeuwen betreft in alle gevallen aflezingen in het veld. Van de twee Visdieven is één vogel gezien in Spanje. De andere melding betrof een terugvangst in Senegal door Belgische ringers. Een dergelijke terugvangst is zeer uitzonderlijk te noemen.

Resultaten vreemde ringen

In 2012 zijn in de kolonie een drietal ringen afgelezen van Kokmeeuwen die elders zijn geringd. De datum waarop twee van deze vogels in de kolonie aanwezig waren, duidt zeer waarschijnlijk op broeden. Op 17 juni is Kokmeeuw Geel EAKR voor het eerst waargenomen. Daarna is de vogel op 23 juli opnieuw in de kolonie gezien. Ten slotte zat dezelfde vogel op 7 augustus buiten de kolonie aan de zuidrand van de Stevolplas. Dit vrouwtje is als nestjong geringd in de inmiddels verdwenen kolonie in Lommel, België. De afstand tussen Lommel en de Stevolplas bedraagt ongeveer 40 km in oostzuidoostelijke richting. Een soortgelijke verplaatsing is niet ongevoon. Een

Tabel 1. Terugmeldingen en vliegafstanden van de op Stevol geringde Kokmeeuwen en Visdieven.

Soort	Locatie terugmelding	Afstand vanaf ringplek (km)
Kokmeeuw	landfillsite Pinto, Madrid, Spanje	1404
Kokmeeuw	Puerto de Tarragona, Catalonia, Spanje	1155
Kokmeeuw	Yverdon, Zwitserland	480
Kokmeeuw	Sonzay, Indre-et-Loire, Frankrijk	467
Kokmeeuw	Chamteusse-sure-Baconne, Maine-et-Loire, Frankrijk	734
Kokmeeuw	le Bourget airport, Ile de France, Frankrijk	336
Kokmeeuw	Schipperskerk, Limburg, Nederland	10
Kokmeeuw	Industriekade Weert, Limburg, Nederland	19
Kokmeeuw	Belfeld, Limburg, Nederland	30
Kokmeeuw	Eemshaven, Groningen, Nederland	271
Visdief	el Puerto de Santa Maria, Cádiz, Spanje	1872
Visdief	La Somone, Senegal	4550

Figuur 1. De locaties van de op Stevol geringde en terug-gemelde Kokmeeuwen en Visdieven.

Visdief, Stevol, 30 juni 2012 (K. Lemmens)

tweede vogel is tweemaal in seizoen 2012 afgelezen. Het betreft Kokmeeuw E7SL. Deze vogel was op 16 mei in de kolonie aanwezig en zat op 17 juli aan de zuidrand van de Stevolplas. Deze mannelijke vogel is door de auteurs geringd op 3 maart 2012 op de Bunkerhaven (Maasbracht) als wintervogel of vroege doortrekker. Ten slotte is op 30 juni 2012 Kokmeeuw ELA2 op het eiland waargenomen. Dit mannetje is in Budel-Dorplein als nestjong geringd door de auteurs op 12 mei 2012. Hij heeft zich zo’n 20 km in zuidoostelijke richting verplaatst. Met eventuele aflezingen in de komende jaren kan de broeddispersie worden vastgesteld.

Broedvogels in 2012

Tijdens de drie bezoeken aan het eiland is naast het zoeken en ringen van de vogels ook gelegenheid geweest voor het vaststellen van de aantallen broedparen in de kolonie. De aandacht ging hierbij uit naar meeuwen en sterns. Naast Kokmeeuw kwamen Visdief, Zwartkopmeeuw, Stormmeeuw en Kleine Mantelmeeuw tot broeden. Hieronder volgt een kort relaas.

Kokmeeuw

In 2012 zijn minimaal 70 nesten geteld, maar vermoedelijk lag het aantal aanzienlijk hoger tot zelfs boven de 100. Ondanks de toename van het aantal nesten was de aanvangsperiode van de nestbouw niet afwijkend. Dit is opmerkelijk omdat nieuwe vesti-

gingen doorgaans later in het seizoen plaatsvinden. Omdat tussentijds ook nesten weer werden verlaten is het lastig om een nauwkeurige schatting te geven. Tijdens de bezoeken is geprobeerd vast te stellen wat het voedsel van de meeuwen was. De jongen waren opmerkelijk schoon en in goede conditie. In veel andere kolonies krijgen de jongen veel regenwormen voorgeschoteld. Dit resulteert doorgaans in een kliederboel. In de kolonie werd weinig voedsel door de ouders opgebraakt wat ook bijdraagt aan een schone omgeving. Wat hiervan de reden is, is nog niet bekend. In twee gevallen van prooi-overdracht is gezien dat het een muis betrof en tijdens het ringen braakte een vogel restanten van een muis op. Daarnaast zijn muizenresten gevonden in diverse verzamelde braakballen die vermoedelijk van Kokmeeuwen waren (het is lastig vast te stellen wat de herkomst is van een meeuwenbraakbal in een gemengde kolonie). Andere prooi-resten zijn niet aangetroffen. Doorgaans bestaat het dieet van Kokmeeuwen uit insecten, regenwormen en kleine visjes. Muizen als voedsel is vrij uitzonderlijk te noemen. Tijdens bezoeken aan andere kolonies in Nederland is zelden geconstateerd dat muizen tot het menu behoren. Opmerkelijk is dat dit jaar minimaal zes nestjongen uit 2011 aan het broedseizoen deelnamen. Broeden van tweedejaars vogels komt een enkele keer voor, maar een dergelijk hoog aantal kan eveneens een indicatie zijn dat de voedselcondities in de omgeving van de kolonie goed waren. Het past ook in het karakter van een groeiende kolonie.

Kleine Mantelmeeuwen en Stormmeeuwen, Stevol, 17 juni 2012 (K. Lemmens)

Meeuwenspecialist Frank Majoor heeft honderden vogels gevangen en geringd in verschillende kolonies, maar heeft nog nooit een tweede kalenderjaar vogel gevangen. De meeste nesten hadden twee tot drie jongen, hetgeen gemiddeld is.

Zwartkopmeeuw

Minimaal twee paren waren aanwezig. Een baltsend paar werd met regelmaat aangetroffen op de zuidkant van het eiland. Het leek soms of het paar afwisselend aan het broeden was, maar soms waren beide vogels langere tijd van het nest. Mogelijk was het legsel op die momenten nog niet compleet. Tijdens de drie bezoeken aan de kolonie werd het nest niet gevonden. Een tweede paar werd vastgesteld op 15 juni. Naast een veelvuldig roepende volwassen vogel werd ook een nest gevonden met twee eieren. Onbekend is of er jongen zijn uitgekomen. Op 29 juni werd het nest niet meer terug gevonden. Door de afwezigheid tijdens de observatiebezoeken mag worden aangenomen dat beide paren niet succesvol waren.

Stormmeeuw

Op 18 mei werden twee territoria vastgesteld. Op 2 juni werd geconstateerd dat minimaal één vogel op een nest zat. Op 15 juni, tijdens het eerste bezoek aan de kolonie, werden twee nesten gevonden met respectievelijk één en drie eieren. Op 29 juni bleek dat de eieren in dit tweede nest waren uitgekomen. Het hele seizoen werd echter geen jong gezien. Wel

was altijd een oudervogel alarmerend aanwezig en het nest was betrapd en vol met uitwerpselen. Dit duidde wel op de aanwezigheid van één of meer jongen. Op 23 juli kwam er zekerheid omtrent het broedsucces. Er werd toen één nog niet volgroeide, maar al vliegende jonge Stormmeeuw aangetroffen, vergezeld van een alarmerende oudervogel.

Kleine Mantelmeeuw

In 2012 kon de Kleine Mantelmeeuw als nieuwe broedvogel aan de Limburgse avifauna worden bijgeschreven. Met twee paren was de soort aanwezig in de kolonie. Op 15 juni werd een nest met drie eieren gevonden. Eerder in het seizoen werden al territoriale vogels waargenomen. Op 29 juni werd van het tweede paar ook het nest gevonden, met eveneens drie eieren. Van het eerste nest was echter geen spoor meer. Mogelijk is dit verlaten als gevolg van de druk van Kokmeeuwen. Met regelmaat werd geconstateerd dat de Kokmeeuwen duikaanvallen uitvoerden op de vogels, ook als deze op het nest zaten. Van het tweede nest kwam één ei uit, maar dit jong werd helaas dood teruggevonden, de andere twee eieren waren mogelijk onbevrukt. Het is denkbaar dat het jong slachtoffer is geworden van een noodweer dat half juli over Midden-Limburg trok.

Visdief

In 2012 waren ca. 25 paren aanwezig in de kolonie. Door middel van neststellingen is dit aantal vastgesteld. Omdat Visdieven niet altijd succesvol broeden en er

Nest Kleine Mantelmeeuw, Stevol, 15 juni 2012 (J. Nagtegaal)

vaak sprake kan zijn van vervolglegels is 25 paar aan de voorzichtige kant. Er werden 27 jongen geringd. Tijdens een nacontrole bleek één daarvan te zijn overleden. Deze vogel was voorzien van een kleur-ring. Van de overige twaalf gekleurde Visdieven werden vijf vogels na het vliegvlug worden nog in de kolonie gezien.

Vervolgonderzoek in 2013

In 2013 was de kolonie weer flink toegenomen. Het aantal paren Kokmeeuw groeide naar 300 en het aantal paren Visdief bedroeg 30. Verder waren er twee paren Zwartkopmeeuw, één paar Stormmeeuw, drie paren Kleine Mantelmeeuw en twee paren Zilvermeeuw. Van de laatste werd alleen nestbouw geconstateerd.

Na het succes van 2012 zijn we in 2013 doorgegaan met de ringactiviteiten. In 2013 zijn ca. 150 Kokmeeuwen geringd, waarvan 100 met kleurringen. Daarnaast zijn zo'n 20 jonge Visdieven van een ring voorzien. Verder zijn twee jonge Zwartkopmeeuwen geringd en de eerste zeven in Limburg geboren Kleine Mantelmeeuwen. Naast het ringen van jongen is getracht volwassen vogels op het nest te vangen om meer informatie, zoals leeftijd en herkomst, te verkrijgen over de reeds gevestigde vogels. Er werden vier adulte Kleine Mantelmeeuwen, een Zwartkopmeeuw en zeven Visdieven van kleurringen voorzien. Twee Visdieven bleken al een metalen ring te dragen. Een vogel was geringd in Spanje, de ander in Duitsland.

Ook de Zwartkopmeeuw bleek al geringd te zijn en wel met een Belgische ring. Meer details over deze vogels zijn nog niet bekend.

Het onderzoek wordt in 2014 voortgezet om meer informatie te verzamelen over het belang van het eiland voor sterns en meeuwen. Dit in het kader van het RAS-onderzoek, dat alleen succesvol kan zijn wanneer sprake is van een langjarige reeks.

Dankwoord

Er wordt ten eerste veel dank uitgesproken aan Natuurmonumenten Midden-Limburg. Natuurmonumenten verleende toestemming om het eiland te betreden en stelde een boot beschikbaar. Verder was het zonder de enthousiaste inzet van Ton Cuijpers, Nicky Hulsbosch, Willem Vergoossen, Albert Kleibeuker en anderen niet mogelijk geweest om zoveel vogels te ringen en te meten.

Literatuur

Hulsbosch N. & D. Jeurissen, 2012. Stevol, sterrenparadijs in Midden-Limburg. Limburgse Vogels 22: 53-56.

Jeroen Nagtegaal, Schuttersdreef 61, 6093JD Heythuysen; jhc.nagtegaal@gmail.com
Rob Voesten, De Cuyperstraat 47, 5861CL Wanssum; rob_voesten@yahoo.com